

21. oktober 2019

UKA2019/14

Nunanut Allanut tunngasutigut naalakkersuinikkut ingerlatsineq pillugu nassuiaat 2019. (Aleqa Hammond, Nunatta Qitornai)

Nunarsuarmioqataanerput aatsaat taama pingaaruteqartigilerpoq nunarsuarmioqatittalu aatsaat taama tusarumatigilerpaatigut.

Nunarput ukiorpassuanngortuni nunanut allanut tunngasutigut akisussaaffiit nammineq Danmarkimiit tigoreersimasavut pineqartillugit toqqaannartumik isumaqatiginninniarsinnaassuseqarpoq.

Soorlu tamanna aalisarnikkut ingerlakkipput aammalu ilinniartitaanikkut allanit suleqateqartugut. Akisussaaffiit pigisavut suli annerusumik pissarsiassaq annerusoq angujumallugu pingaaruteqarluinnartuuvoq nunat suleqatit toqqaannartumik annertusisamik isumaqatigiissuteqarfigisalernissaat, soorlu bilateral-inik taaneqartartut.

Ippasaanitsiaannannguaq Islandimiit Arctic Circle Assemblymiit ataatsimeersuaqataareersimasilunga angerlaqqammerpugut. Taanna piulermat aallarteqqaarneranit 2013-imiit ulloq manna tikillugu peqataaffigisuarsimavara, ukiullu tamaasa Nunarput annertoorujussuarmik oqaluuserineqarluni pingaaruteqarluinnarnera erseqqissaassutigineqartarpoq. Sermip aakkiartornera, nunatta qalasersuarmut qanilluni siukueriartornerata ilutigisaanik ilisimatuussutsikkut paasisat kingullit saqqummiussuunneqartarput, politikikkut kingunerisinnaasat, nunat tamalaat issittulerngusaanerat, russit qalasersuup qanittuani umiarsuakkut allatigullu annertusisamik angallannerulernerat, illersornissakkut annertusaanerat aammalu sakkutooqarfiisa nunatsinnut qanillilernerat, kineserit issittumi annertuumik soqutiginninnerat aningaasaliiumassusaallu, nunaviup qalasersuarmut atanerata ilisimatuussutsikkut misissuiffigineqarnera ilaatigut ukiut tamaasa annertusiartuinnartumik oqaluuserineqartuni pingaartinneqarput.

Nunatta nunanut allanut tunngasutigut politikkeqarnerani isumaqarpugut ukiut makku takutikkaat danskit nunanut allanut politikkiannit allaanerusumik pingaartitaqarlutalu siunnerfeqartugut.

Nunat allat aalisarnikkut niuerfigineqarnissaat pingaartitaraarput aammalu nunat qanigisavut toqqaannartumik niuerfigineqarnissaat pingaartitaraarput minnerunngitsumillu nunat allat nunatsinnik suleqateqarlutik niuernerunissaat kissaatigaarput. Maannakkut nunatta ukkatarineqarnerujussua atorluagassaavoq. Takornariaqarnikkut nittarsaanneqarnerput iluaqutigineqarluni siuarsaanermik annertuumik nassataqartariaqarpoq. Sulisinnaasut pikkorissartuarnissaat pingaaruteqarluinnarpoq aammalu oqaatsitigut pikkorissut sulisinneqarnissaat annertusarneqartariaqarpoq,

Nunatta Qitornai

Inatsisartuni

taamaangippat avataaniit sulerialutik aallartartut takornariaqarnitsinnit kisimik oorisior-tunngortinneqarnerat piussooq, tamannalu soqutigisarinngilarput.

Danskit nunarpullu sinnerlugu Naalakkersuisut ukiamilaalersoq tunngaviusumik Kangerlussuarmi mittarfik pillugu isumaqatigiissuteqarput. Inatsisartut nunanut allanut sillimaniarnermiit naalak-kersuisunut assorsuaq isumaqatigiissutissap atsiorneqannginnerani isumasioqateqarusussimagalu-arpugut, kisianni qisuariarfigineqanngitsumik ajoraluartumik. Isumaqatigiissut piareersoq aammalu pituttuisutullu inissereersoq paasiartulerparput suna danskinut atugassatigut isumaqatigiissutigi-neqarsimanersoq.

Kangerlussuup siunissami danskinut atugassanngortinneqarpoq, piumasaaqatigalugu aserfal-latsaalineqarnera akisussaaffigissagaat aammalu atorineqarnerat akisussaaffigissallugu. Naalak-kersuisulli annertuumik erseqqissaqattaarpat piginnittuusut tassaasut kalaallit. Atorineqarnera as-erfallattaalineqarneralu soorunami atuerusuttunit akilersorneqassaaq, qanormi aamma attartor-tussavut aningaasalersuiffigissuavut. Piumasaaqat minnerpaasariaqarpoq aserfallatsaaliinermut akisussaaffik akilissallugu. Tamannali naammagiinnarnagu Nunarput mittarfiup atorniarnani dan-skillu suleqataannut atugassaatinniartillugu aningaasatigut annertuumik inuiaqatigiinnut aki-liuteqarnissamik piumasaaqartoqartariaqarpoq. Piffissaq asuli sakkutooqarfikkunnut aningaasarta-qanngitsunik atugassaaqartitsisarneq unilluinnartariaqarpoq.

Ukiualunngulersuni massakut danskit illersornissatigut Nuummuk qitiusumik ingerlatsivitsik nuun-nikuuat. Oqaluserineqarsimatillugu tusanngilagut ingerlatsinerminnik Kangerlussuarmut nuussi-niarnersut, aammalu tusarsimanngilagut danskit illersornissatigut Nunatsinni annertunerusunik timmisartunik peqalarniarnerinik imaluunniit annertusaaniarnerinik, siornaakkunni forsvarsforlig folketingikkut pisoq eqqaassanngikkaanni.

Eqqaamaneqarli danskit amerikarmiunik suleqateqarnerat illersornissatigullu isumaqatigiissuteqar-nerata avataatigut aamma NATO-p soqutigisai illersorlugillu ataatsimut ingerlaffigaat. NATO ukiuni qulinngulersuni maanna nunarsuarmi periutsini allanngorsarpaa maannalu issittoq qitiusumik unammilligassatut isigineqarpoq sulinermilu aallaavittut sillimaniarnikkut annertusaavissatut isi-galugu.

Nalaattornerinnaanngilaq Anders Fogh Rasmussen NATO-mi general sekretæringorsimanera, tas-sami NATO-p siunissami suliniarnermini Issittoq qitiutilerlugu suliniarnerani Issittumi nuna pingaar-uteqarluinnartoq tassalu Nunarput pillugu ilisimasalimmik, naalakkersuinikkut pissutsinik iliu-seqarsinnaasumik aammalu danskit siunissami periuserisassaanik sunniuteqarsinnaasumik peqar-nissaq aallaaviusimassooq. Maanna danskit naalakkersuisuisa qulakkeerpat danskit, tassalu NATO-

Nunatta Qitornai

Inatsisartuni

p soqutigisai nunatsinnut pituttorneqalermata. Danskít NATO-mut akiliutigisartagaat allanut sanilliullugu appasinnerupput aammalu tamanna peqquteqarpoq illersornissaqarnikkut mittarfeqarnisigut danskít nunatsinnik suleqateqarnerat tigussaasumik aningaasatigullu nalilissuarmik suleqatigiinnerminni tunniussassaqaaramik. NATO-mut timalimmik tunniussassaqaarneq akikilliviineqarnermik nassataqarpoq. Maanna danskít qulakkeerpaat NATO-mut tigussaasumik tunniussassaqaalerlutik, atugassaqaartitsillutik aammalu politikkiannut naapertuuttumik issittulerngusaannermi pingaarutilissuarmik danskít ilassutissaqaalerput, tassalu Kangerlussuarmi mittarfik "pigamikku". NATO-mut nalitoorsuaq, danskít akilersuuteqartinneqartarnermut akikillisaatissarusuaq.

Nunatta suna pivaa? Naammagiinnarpaat mittarfittaata aserfallatsaalineqarnera danskinit isumagi-neqartussangormat. Sooruna mittarfimmik nunatsinnillu piginnittuulluta annerusumik pi-umasaqartoqanngitsoq? Sooruna nalunagu illersornissatigut ator-neqartussangortoq aammalu is-sittulerngusaannermi ator-neqartussangortoq illersornissatigut isumaqatigiissusiortoqanngitsoq? Isuma-qatigiissuteqartoqartariaqaraluarpoq ukiualuit atuuttussamik kingornalu nutaamik isu-maqatigiissuteqartoqartarluni, qulakkeerumallugu nunatta inuisalu aningaasatigut sunniuteqarnis-atigullu nukittunerpaamik inissisimasoqarnissaa qulakkeerniarlugu. Massakut tunniunneqarpoq værsgorlugu, tamannalu assut uggoraarput isumatusaannerusumik pissarsiaqarfiunerusumillu isu-maqatigiissuteqartoqanngimmat. Ilisimaaraarput danskít NATO-mik suleqateqarnerminni mittar-fimmik qulakkeerininnertik mittarfiup aserfallatsaalineranit annerungaartumik aningaasatigut ilu-anaarutigisussangoraa, tassalu akiliissutigisartakkamikkut iluarnerusumik inissisimasunngortus-sanngoramik.

Danskít oqaatigiuarpaat nuannaarutigisariaqarippunngooq USA-p illersornissatigut paarimmatigut. Massalu russít USA suujunnaarsinniarlugu sorsussagaluarpagu USA-p sakkutooqarfia pingaarneq Pi-tuffik saassunneqassasoq, tassalu uagut kalaallit eqqorneqartussaavugut siullertut aammalu uloria-nernerpaamik inissisimasussangorpugut aamma maanna suli kangerlussuaq annertuumik qitiutin-neqartussangormat. Aarlerineq aammalu qanoq nunarput ator-neqarner-soq isumaqatigiissusiorni-arnermi nukittunerusumik inissisimasariaqarpoq, pi-umasaqartariaqarpoq aammalu aningaasatigut annertuumik kinguneqartumik atugassaqaartitsiniarutta pissarseqqaartinnata isumaqatigiinninniar-nermi inerniliisoqartassanngitsoq isumaqarpugut.

Russít sakkutooqarfiap Pituffimmiit maanna 1000 km-iinnarmik ungasitsigisumi inissisimalerput. USA-mut annertuumik aarlerititsivoq minnerunngitsumik NATO-mi ilaasortanut. Saassunneqara-tarneqarsinnaaneq aarleqqutigineqarpoq. Upalungaarsimaneq annertusineqarpoq. Nakkutilliineq aammalu qaammataasatigut alapernaaneq annertusineqarpoq. Ukiuni aggersuni russít sikunik aserorteruteqarnikkut nunanit allanit nallerneqarsinnaanngitsumik annertusaassasut oqaatigineqa-reerpoq, tassa imatut paasillugu den nordlige sejlroute atulernerani russít siuttunngoreerlutik inissip-

Nunatta Qitornai

Inatsisartuni

put. Kineserit formandiata siornaangorpoq suaarutigereepaa Issittup imartaa tassaassasoq siunisami angallannikkut aqqut pingarneq. Issittup imartatsinni Arctic Fivemi tassalu uagut danskit peqatigalugit, USA, Canada, Norge Russillu soqutigisavut assigiinngitsut aporaaffeqariaannaapput tassalu EU-p soqutigisai, NATO-p soqutigisai, EU-mut ilaasortaangitsut soqutigisaat aammalu NATO-mut ilaasortaangitsut soqutigisaat.

Ilulissani 2008-mi Nalunaarut Ilulissat Declaration maannamut pituttuinerpaasumik toqqissimatit-sinermik nassataqarpoq. Isumaqatigiissut Arctic Fivemit isumaqatigiissutaavoq Issittup imartaa sak-kulersorfiussanngitsaq aammalu Naalagaaffit Peqatigiit Imapiit pillugit isumaqatigiissutaat ata-qqineqassasoq, tassalu Havretskonventionen. Isumaqatigaarput pingaartilluinnarlugulu Ilulissani Nalunaarutip tamakkiisumik malinneqarnissaa aammalu nunaviup qalasersuarmut atanerata nalu-naarsorneqarnerani ilisimatuussutsikkut suliniarneq naalagaaffiup akisussaaffigisaa annertusisamik aningaasalersuiffiqe qarnissaa Naalakkersuisut danskit naalakkersuisui suleqatigalugit qulakkeer-neqassasoq, minnerpaamillu Issittoq Pillugu Periusissiakkut aningaasartallimmik peqataatitsiffiusu-millu ukiuni aggersuni atugassat pinissaat.

Maanna Issittulerngusaanermi sakkutuulersoriartorneq malunnarpoq, aperisinnaalerpugullusooq ilumut Ilulissani 2008-mi Nalunaarut tamanit ukiuni aggersuni ataqqineqarluni Issittoq toqqissisi-masuuinnassanerpa? Naalakkersuisut aperiumavakka ilanngullugu, ilumut Issittumi Siun-nersuisooqatigiinni piffissanngunnginnerpa apeqqutit Issittoq pillugu aamma illersornissaq sillima-niarnerlu pillugu susassarilerneqarnianningsut? 1996-mi Issittumi Siunnersuisooqatigiit pilersin-neqarneranit aammalu suliniarfissaasa aallunneqarneranit maanna silarsuaq allaqqinnaajuvoq. Pis-susissamisoortutullu isumaqarfigaarput apeqqutit aamma nunanut allanut politikkit aammalu iller-sornissamut apeqqutit ilanngullugit aallutarineqalertariaqarput, soorunami Issittumi nunaqartut si-unnersuisuusullu qulequttat nunagisavut pillugit tamaasa isummersorfigalugillu ataatsimoorfeqar-nissaq ujartorlugu sullittariaqarpugut. Pingaartumik ataatsimoorutiginissaa pingaaruteqarpoq tassami Issittoq Arctic Five tassaamat EU-it, EU-junngitsut, NATO aamma NATO-nngitsut nunat soqutigisai assigiinngiqisut qiterisaat.

Amerikarmiut nunatsinniinnerminnut iluaqutissarsionerat innuttaasunut amingarluinnarpoq. Kiffartuussinikkut isumaqatigiissuteqarfigiumanngilaatigit aammalu danskit nunanut allanut minis-teriarqariatigit aaqqiivigissallugu nukkeqanngillat, taamaamat Joint Committee aallarteqqittaria-qarpoq qulakkeerniarlugu ilumut nunatsinniinnerat iluaqutigisussanngorlugu uatsinnut nunaqartunut. Niuernikkut isumaqatigiissutit, inuusuttatsinnut USA-p ilisimatusarfiini scholarship-itigit ajunngittussatigit isumaqatigiissuteqarnikkut, nunatsinni ujaasisoqartillugu amerikarmiut ujaasinerni upalungaarsimanermilu pisussaaffeqartinnerullugit, nunanut suleqatigiinnerup anner-tusarneratigit , tassa suliaasaq tullinnguuttoq taannaasariaqarpoq. USA-p nunatsinnut

Nunatta Qitornai

Inatsisartuni

soqutiginninni timitarlersinnaava nunap inuia naalackersuinikkullu oqartussai toqqaannartumik is-uamaqatigiissuteqarfiginerisigut. Danskít aqqusaaqqaangikkaluarlugit tamanna ingerlali, tassami Namminersorlutik Oqartussaannermi pisinnaatitaaffivut annertusisat nunat bilateral-iusumik suleqatigiiffigalugit aallartitaqarfigivut peqatigalugit ilusilersorneqarlunilu ingerlanneqarli.

Danskít Issittoq pillugu periusissiaat 2020-mi taarserneqartussaavoq, tamanna taasarpaat Naalagaaffiup Issittoq pillugu periusissiaa. Nalunngilara tamanna pillugu aamma siunnersuutiga ullumikut eqqartorneqassasoq, taamaakkaluartoq oqarumavunga Kunneqarfik sinnerlugu periusissiatut taaneqassappat pinngitsoorani minnerpaamik nunatta naalackersuisunit tamakkiisumik piginneqataaffiunissaa danskít akuerisariaqarpaat, taamaangippat ukiuni siulianisut asuli taajuutaannaasaaq aningaasartaqaranilu nunatta tarrarsorfigisinnaanngisaanik peqataatitserpaluttuusaartoqassaaq. Periarfissaq manna atorlugu ilanngullugu naalackersuisunut apuussiumavunga, tassalu naalakkerusisut sulissutigisariaqarpaat namminerisamik issittumi unammilligassat pillugit erseqqisumik periusissioqqullugit. Nunarput apeqqutinut makkununga qanoq inissisimava? USA annertusisamik mittarfitsinnik atuinialerpoq, danskít mittarfitsinnik atuiniarnerunerat pillugu nunatut qanoq inissisimavugut, NATO pillugu qanoq isumaqarpugut, illersornissamik isumaqatigiissuteqarsinnaaneq qanoq inissisimatinneqarpa, EU-p issittumi siunnersuisooqatigiinnut alapernaatsutut ilaasortaajumanerat qanoq isummersoqataaffigaarput, Arctic Fivemi siunissami suleriarnissaq qanoq ippa kontinentalsokkelimi suliaasaq eqqarsaatigalugu il.il.

Aallartitaqarfiit annertusineqarnerat aningaasalersorneqarnerallu pingaaruteqarluinnarput. Maanakkut aallartitaqarfitta aningaasalersorneqarnerat annertusaaniarnissamik inissaqartitsinngilaq, massa Issittoq pillugu oqaluuserinninneq sumiluunniit nunarsuatsinni ingerlanneqalersoq sunnuteqarfigiumallugu peqataaniarnermikkut pisussaaffeqartut. Siullermik imaanniartarpoq Issittoq issittup nunaani oqaluuserineqartarluni, kisianni tamanna manna taamaakkunnaarpoq. Nunat issittuunngitsut massakkut issittoq pillugu politikkeqalerput. Nunani tamalaani, allaat kiattuni issittoq pillugu ataatsimeersuartitsisarput uatsinnit aamma soqutiginaateqarlutillu peqataaffigineqartariaqartunit malinnaavigalutigit, taamaammat nikiffigisassat aammalu aningaasartuutit malinnaatinneqartariaqartut isumaqarluinnarput.

Nunatta soqutigisai saqqumilaartinniarlugit aammalu ukiuni makkunani nunanut allanut tunngasutigit unammilligassavut pillugit Naalackersuisut kaammattorumavagut nunat tamalaat peqataaffigisinnaasaannit, innuttaasut peqataaffigisinnaasaannit ataatsimeersuartitsisoqqaqqullugu. Nunatta agenda tassalu oqaluuseriumasaat pingaartitaallu qaffasissumik saqqummissallugit qaaqquisuussaalluni tulluaqaaq, tassami issittup nunataani tamanit 20%-uvugut. Piffissanngorpoq nunarput oqaluuserineqaannarani aquttutut, sunnuteqartutut, erseqqisumik piumasaqaateqarnera ersersissallugu. Eqqaamallugu nalerput, pinngitsoorneqarsinnaannginnerput aammalu niuersinnaanikkut tamanna innuttaasunut nunatullu tamanit iluaqutinngorlugu politikkeqarfiuli.